

halusiko hän, ajautuiko vai joutui? Miten muut sisarukset osallistuivat hoitoon ja miten hoito vaikutti sisarusten välisiin suhteisiin, ovat kysymyksiä, joita kirjassa ei käsitellä. Vaikka ratkaisu on muiden asiaosaisten intimitteetin suojaamiseksi ymmärrettävä, tuottaa keskittymisen vain henkilökohtaisen hoitokokemuksen kuvaamiseen kertojalle juuri sen kaltaista uhrautuvaa "hyvän tekemisen ja pyhyden leimaa", mihin Koistinen kirjansa loppusanoissa (s. 169) viittaa.

Kertojan hoitaessa virkatehtäviään kodin ulkopuolella, potilaan hyvinvoinnista huolehtivat kodinhoitajat. Lääkkeiden annon, pukemisen, ruoanlaiton, syöttämisen, kylvettämisen ja ihon hoidon lisäksi kotiaivustajien tehtäviin kuului myös potilaan kuljettamista päiväsairalaan, hiusten laittoa, siivoamista, pyykin pesua ja riipustamista. Asiassa ei olisi mitään ihmettelemistä, ellen olisi lukenut lukuisia omaishoitajien kuvauksia kunnallisen kotiaivun saannin vaikeudesta. Silloinkin kun kotiapua on saatavilla, ei kaikilla ole siihen varaa. Toimintojaan supistamalla ja asiakasmaksujen tulosidonnaisuutta jyrkentämällä julkinen palvelujärjestelmä näyttää hinnoittelevan palvelunsa monien avuntarvitsijoiden ulottumattomiin ja tekevän tietoisesti tilaa yksityiselle palvelutuotannolle. Koistisen tapauksessa ainakin minua olisi kiinnostanut tietää miten kotiapu järjestyi, oliko kyse kunnallisista vai yksityisistä palveluista, mitä palvelut maksoivat ja otettiin maksun määräytymisessä huomioon myös perheenjäsenten tulot. Etenkin niille lukijoille, joille vanhempien hoito tai hoidon järjestäminen on vasta edessä päin, voi palvelujärjestelmän toiminnan kuvaus – Kelan hoitotuen epäämistä koskevaa episodiat lukuun ottamatta (s. 88–90) – antaa omaishoitajan arjesta todellista ruusuisemman kuvan. Tältä osin olisin toivonut sosiaalipolitiikan asiantuntijalta hieman omaa hoito-

kokemusta laajempaa omaishoitajien asemaan pohdintaa.

Työpolitiikan professorina Koistinen pohtii odotetusti myös työn ja hoivan yhteensovittamisen kysymyksiä. Professorin virkaan kuuluva akateeminen vapaus mahdollisti kertojalle äidin hoitamisen työn ohella. Sähköposti, internet, kännykkä ja kannettava tietokone siirsivät työhuoneen kotiin ja matkoille ja tekivät kertojasta verkko-opettajan (s. 109). Etätyöllä on kuitenkin myös hintansa. Virtuaaliyhteys ei aina korvaa fyysistä läsnäoloa; läsnäolo jossain on samalla poissaoloa jostain muualta. Ehkä tämä on osavastaus Koistisen kysymykseen (s. 110) "Miten on mahdollista, ettei kuuden vuoden aikana kukaan kysynyt, mitä minulle kuuluu tai antanut edes mahdollisuutta kertoa...? Millainen on sellainen työyhteisö ja työkuultuuri?" Jospa kyse ei olekaan työtovereiden välinpitämättömyydestä, vaan hienotunteisuudesta? Itse olen vuosien varrella pannut merkille, että silloin kun joku työtovereista on paljon poissa ja hänellä epäillään olevan ongelmia yksityiselämässään, työyhteisössä vältetään tunkeilevia kysymyksiä ja henkilön odotetaan kertovan mahdollisista ongelmistaan itse. Koistisen toivoessa työpaikoille yksilöiden henkilökohtaisten asioiden suhteen sallivampaa keskustelukulttuuria, nousi mieleeni asian toinen ääripää. Ymmärrän myös niitä tuttaviani, jotka karttavat työpaikkansa kahvihuoneita, joiden puheavaruutta dominoi loputon puhe lemmikeistä, lasten korvatulehduksista, remonteista tai omaishoidon ongelmista. Henkilökohtaisten asioiden esiin tuonti sopivana pitoisuutena, etenkin huumorilla höystettynä, on eittämättä työyhteisön sosiaalinen voimavara. Sen sijaan ylenpalttinen puhe yksityisasiosta voi tukahduttaa yhteiset keskustelunaiheet ja kolonialisoida yhteisen julkisen tilan.

Työelämäntutkimuksen käsitteistö näyttää jättäneen jälkensä myös

kirjassa käytettyyn terminologiaan. Koistinen haluaa kirjoituksellaan tehdä näkyväksi kilpailuyhteiskunnan marginaalissa elävää hoivayhteiskuntaa. Tampereen Kirkkosanomien (3/2003) haastattelussa hän toteaa, että joutuessamme hoivaamaan vanhuksia ja heikkoja, meiltä puuttuu sekä käytännön kokemus että *kieli*, joilla noista usein kipeistäkin asioista ja tunteuksista voisimme puhua. Tähän nähden koin oudoksi, että läpi kirjan Koistinen puhuu hoivasuhteen osapuolista hoivan tuottajana ja vastaanottajana, s.o. käsitteillä, jotka tuskin tarjoavat ratkaisua hoivan kieliongelmaan. Eikö yleistävä puhe läheisistä hoivan tuottajina itse asiassa kuljeta tehoyhteiskunnan ja markkinatalouden kieltä ja ajattelumalleja osaksi tapaa, jolla hoivasuhteen ymmärrämme? Miettiessäni millaisia ovat "hoivan tuottajan" tunteet tuli mieleeni Leevi & Leavings'ien "Elämää"-biisin köyhä poika, joka ei tiennyt, miten vedota pankin tunteisiin. Ehkä meidän tekstintekijöiden olisi aika ajoin syytä muistuttaa itseämme siitä, että käyttämillämme sanoilla emme ainoastaan kuvaa kulloinkin tarkastelun kohteena olevaa todellisuutta vaan myös muokkaamme sitä koskevia tulkintoja ja teemme maailmasta tietyn näköistä.

Sinänsä karsastamaani muoti-ilmausta käyttäen, Pertti Koistinen on kirjoittanut hoivasta 'seksikkään' kirjan. Tällä metaforalla viitataan niin kirjan kuvitukseen, joka hoivan ruumiillisuutta ilmentää (niin kuin asian tulkitsen) tuo mieleen myös hoivaan liittymättömiä läheisyyden ulottuvuuksia, kuin sen virittämään keskusteluun. Kirjan kiertäessä kädestä käteen on ainakin oman työpaikkani kahvihuoneissa ja käytäväkeskusteluissa tänä syksynä etsitty ratkaisuja hoivan arvoitukseen innokkaammin kuin Koistinen tehoyhteiskunnan varjossa yksinäistä hoivatyötä tehdessään osasi ehkä odottaa.

Tapio Kirsi

Sellaiset käsitteet kuten globalisaatio, informaationaalituminen, verkostotalous ja transnasionaalit yritykset ovat olleet jatkuvasti esillä niin mediassa kuin yhteiskuntatieteellisissäkin keskusteluissa. Käsitteillä kuvataan prosesseja, jotka muuttavat taloutta, yritystoimintaa ja kansalaisten arkielämää. Kirjassaan

Kapitalismi ja yhteiskunnallinen edistys englantilaiset sosiologit Phillip Brown ja Hugh Lauder tarkastelevat näiden käsitteiden käypyyttä. Samalla he analysoivat yhteiskunnallista muutosta globaalien talouden aikakautena. Yksi kirjan läpäiseviä teemoja on koulutuksen ja koulutuspoliittisten ratkaisujen muutosten tarkastelu. Konkreettisten esimerkkien tasolla heidän tutkimuksensa käsittelee Iso-Britanniaa ja Yhdysvaltoja, mutta monet kirjan huomioista pätevät yleisimminkin kehittyneisiin kapitalistisiin maihin.

Kirja jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa kuvaa toisen maailmansodan jälkeistä taloudellisen nationalismien aikaa. Toisessa osassa analysoidaan nykyaikaa, tai kuten tekijät asian ilmaisevat paluuta primitiiviseen kapitalismiin. Kolmas osa pohtii tulevaisuuden yhteiskuntaa.

Toista maailmansotaa seurannutta vakaan kasvun aikaa (1945-1970) kuvataan kirjassa taloudellisena nationalismina. Sille oli ominaista, että fordistisesti järjestetty tuotanto-organisaatio toimi suoranaisten "kasvun koneena". Yhteiskunnallisen muutoksen kannalta tärkeä piirre oli, että läntisissä kapitalistisissa maissa vaurastuivat myös työläi-

**KAPITALISMI JA
YHTEISKUNNALLINEN EDISTYS**
Phillip Brown & Hugh Lauder: *Capitalism and Social Progress. The Future of Society in a Global Economy.*
Palgrave, London / New York 2001. 338 s.

set. Täystyöllisyys ja kulutusryhmittymän vakaa kasvu olivat yleisesti hyväksytyjä yhteiskunnallisia tavoitteita.

Koulutuksen laajentuminen ulottui läpi yhteiskuntien ja sosiaalisen liikkuvuus laajeni merkittävästi. Yliopistokoulutus mahdollistui yhä useammin myös työväenluokasta lähtöisin oleville lapsille. Tekijät painottavat sitä, että vallassa ollut talousajattelu (keyneiläisyys) pyrki integroidaan mahdollisimman suuren osan väestöstä kansalliseen kapitalismin projektiin, jolloin taloudellisen kasvun hedelmistä pääsivät osalliseksi suhteellisen laajat väestöerrokset.

Konsensuksen aika päättyi joskus 1970-luvun alkuvuosina. Tuotannossa ruvettiin korostamaan erikoistumisen ja joustavuuden merkitystä kilpailuetuna. Työläisten laajentuneet sosiaaliset oikeudet nähtiin suoranaisten esteenä talouskasvulle. Tulo- ja varallisuuserojen kasvu taas koettiin pikemminkin myönteisenä kuin kielteisenä ilmiönä. Koulutuksessa muutos näkyi esimerkiksi älykkyyden ja lahjakkuuden korostamisena ja paineina kehittää elitististä koulutusta.

Margaret Thatcheriin ja Ronald Reaganiin henkilöitynyt

oikeistolaisuus saavutti poliittisesti johtavan aseman Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Taloudellista tasa-arvoisuutta ja uudelleenjakoa painottanut taloudellinen nationalismi korvautui tasa-arvoisten mahdollisuuksien turvaamista korostavalla meritokraattisella kilpailulla. Työmarkkinoilla tehokkuutta

haettiin myös ulkoistamisen ja irtisanomisten avulla. Läpi elämän kestävät työsuhteet korvautuvat määräaikaisilla työsuhteilla, ja sosiaalivakuutuksen taso tuli yhä riippuvammaksi varallisuudesta.

Taikakalu lähes kaikkien ongelmien ratkaisuun oli kilpailu ja markkinat. Säätelystä, ja julkisesta sektorista ylipäättään, tuli lähes kirasana. Koulutusmahdollisuudet eriarvoistuivat rajusti. Enää ei riittänyt pelkkä älykkyys. Vanhempien yhteiskunnallinen asema ja taloudelliset resurssit määrittävät lasten koulutusmahdollisuuksia aivan kuten 200 vuotta sitten.

Tekijöiden kanta on, että yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kasvu ei johda toivottuun lopputulokseen. Nykyinen politiikka ei takaa menestystä globaalien talouden aikana. Yhtä kriittisesti he suhtautuvat myös Tony Blairin "kolmanten tiehen". Kirjoittajien mukaan Blairin politiikka merkitsee yhteiskunnan polarisoitumista; hyviä töitä ja hyviä palkkoja on vain harvoille, köyhyys tulee Britanniassa väijäämättä kasvamaan. Erityisen huolissaan kirjoittajat ovat lapsiväestön aseman kurjistumisesta.

Mikä sitten on Brownin ja Lauerin lääke? Millä keinoilla aikamme polttavat yhteiskunnalliset

ongelmat (köyhyys, työttömyys, eriarvoisuus) voitaisiin ratkaista? Tekijöiden mukaan maailmassa ollaan siirtymässä korkean osaamisen talouteen. Kansakuntien menestys riippuu niiden osaamisen tasosta. Taloudellisessa kilpailussa painottuvat innovaatiot ja korkea osaaminen. Tällaisissa taloudellisissa oloissa väestön koulutukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Koulutuksen tulee kattaa koko väestö yhteiskunnallisesta taustasta, etnisyydestä tai sukupuolesta riippumatta. Elinikäiseen oppimi-

seen ja ammattitaitojen jatkuvaan kohottamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Samalla pitää tukea myös yrittäjyyttä ja riskinottoa etenkin tutkimus- ja tuotekehitystyoiminnassa.

Korkean osaamisen taloutta luonnehtii myös kollektiivinen älykkyys. Se tarkoittaa sitä, että ihmisten osaamista hyödynnetään kokonaisvaltaisesti. Tekijöiden mielestä ongelmana ei niinkään ole ihmisten kykyjen puute kuin se, miten työnjako ja sosiaaliset hierarkiat rajoittavat kykyjen käyttöä.

Brownin ja Lauderin kirja on terävä analyysi kapitalismin muutoksesta toisesta maailmansodasta nykypäivään. Samalla se on virkistävällä tavalla poliittinen ja moraalinen kannanotto Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa harjoitettuun talous- ja yhteiskuntapolitiikkaan. Primitiivisen kapitalismin keinoin ei enää pärjää. Globaali talous on korkean osaamisen talous, joka edellyttää kaikkien kykyjen ja osaamisen hyödyntämistä sekä kaikkien mukaan ottamista talouden rakentamiseen.

Harri Melin

LUOTTAMUS JA SOSIAALISET VERKOSTOT TYÖELÄMÄSSÄ –seminaari

Työelämän tutkimusyhdistyksen syysvuosikokous 26.11.

Työelämän tutkimusyhdistys pitää vuosikokouksensa 26. marraskuuta kello 12 Helsingissä, Tieteiden talolla (Kirkkotie 6) salissa 309.

Tilaisuudessa käsitellään sääntömääräiset asiat (valitaan hallituksen jäsenet vuodelle 2004, toimintasuunnitelma yms.). Kokouksen jälkeen samassa paikassa kello 13 VTT Jan-Erik Johansson alustaa aiheesta ”Sosiaalinen pääoma organisaatioissa. Sosiaalisen verkoston edellytykset ja seuraukset” ja Hanna Toivianen puhuu tuoreen väitöskirjansa perusteella aiheesta ”Luottamus pienyritysverkoston oppimishaasteena”.